

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ACCOUNTING AND ANALYSIS AS FUNCTIONAL ELEMENTS OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

У статті проведено дослідження теоретико-методичних підходів до забезпечення економічної безпеки підприємства. Охарактеризовано принципи формування обліково-аналітичного забезпечення в системі управління економічною безпекою підприємства. Визначено найважливіші аспекти організації та ведення бухгалтерського обліку для забезпечення належного рівня безпеки господарюючого суб'єкта. Розкрито завдання ведення облікової політики на підприємстві, спрямовані на зростання рівня економічної безпеки та зниження впливу потенційних ризиків на діяльність підприємства. Розкрито роль інформаційної системи у забезпеченні оцінювання та аналізу економічних процесів із визначенням потреби зростання кількісних та якісних характеристик інформаційних даних.

Ключові слова: облік та аналіз в системі управління, економічна безпека підприємства, принципи обліково-аналітичного забезпечення, облікова політика, ризики діяльності.

В статье проведено исследование теоретико-методических подходов к обеспечению экономической безопасности предприятия. Охарактеризованы принципы формирования учетно-аналитического обеспечения в системе управления экономической безопасностью предприятия. Определены важнейшие аспекты организации и ведения бухгалтерского учета для обеспечения надлежащего уровня безопасности хозяйствующего субъекта. Раскрыты задачи ведения учетной политики на предприятии, направленные на

рост уровня экономической безопасности и снижение воздействия потенциальных рисков на деятельность предприятия. Раскрыта роль информационной системы в обеспечении оценки и анализа экономических процессов с определением потребности роста количественных и качественных характеристик информационных данных.

Ключевые слова: учет и анализ в системе управления, экономическая безопасность предприятия, принципы учетно-аналитического обеспечения, учетная политика, риски деятельности.

The article deals with the study of theoretical and methodological approaches to ensuring the economic security of the enterprise. The principles of formation of accounting and analytical support in the system of management of economic safety of the enterprise are described. The most important aspects of organization and keeping accounting are defined for ensuring the proper level of security of the business entity. The tasks of accounting policy management at the enterprise are aimed at increasing the level of economic security and reducing the impact of potential risks on the enterprise. The role of the information system in providing assessment and analysis of economic processes with the definition of the need for growth of quantitative and qualitative characteristics of information data is revealed.

Key words: accounting and analysis in the system of management, economic security of the enterprise, principles of accounting and analytical support, accounting policy, risks of activity.

УДК 658.2

Юдіна М.І.

к.е.н., старший викладач кафедри обліку, аудиту та оподаткування Хмельницький національний університет

Постановка проблеми. У нинішніх умовах ведення фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств вагоме значення має забезпечення відповідного рівня їхньої фінансової та економічної безпеки. Адже без цього унеможливлюються процеси досягнення поточних та стратегічних цілей, забезпечення належного рівня конкурентоздатності продукції, зростання прибутковості, збільшення обсягів виробництва та збуту продукції, зростання результативності господарювання тощо. Виходячи з того, що для економічної безпеки важливим є інформаційне забезпечення, удосконалення обліку та аналізу в цьому аспекті є вагомим чинником покращення функціонування системи управління безпекою господарюючого суб'єкта. Удосконалення облікової та аналітичної функції в системі управління підприємством є підґрунтям, здатним суттєво вплинути на забезпечення відповідного рівня економічної безпеки, прийняття управлінських рішень, здатних протистояти зовнішнім ризикам та активно пристосовуватися до змін зовнішнього економічного оточення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо покращення ведення облікової

політики, аналізу, удосконалення складових частин системи управління підприємством, у тому числі з метою забезпечення економічної безпеки господарюючих суб'єктів, покращення фінансових результатів діяльності, досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, такими як Ф. Бутинець, О.П. Войналович, І.С. Гайдук, О.В. Гук, Н.М. Гудзенко, Т.Г. Китайчук, Г.І. Кіндрацька, І.Д. Лазаришина, Я. Мулик, В.В. Панков, Н.М. Попадинець, А.М. Поломошних, Ю. Поповиченко, І.Л. Томашевська, Ч. Хорнгрен та ін. Зважаючи на важливу роль обліку та аналізу як функціональних складників менеджменту підприємства, які значною мірою можуть вплинути на рівень економічної безпеки, виокремлені питання вимагають подальших ґрунтовних досліджень.

Метою статті є дослідження відповідності обліково-аналітичного забезпечення на підприємстві з метою ефективного функціонування системи управління економічною та фінансовою безпекою суб'єктів у сучасних нестабільних умовах ведення фінансово-господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Основоположеною метою управління економічною безпекою на

будь-якому підприємстві є забезпечення розвитку його фінансово-господарської діяльності шляхом визначення проблемних аспектів у господарюванні на кожному з етапів життєвого циклу виробництва продукції, проведенням моніторингу щодо раціонального використання ресурсно-фінансового забезпечення, недопущення банкрутства та впливу потенційних ризиків на виробничу та збутову діяльність тощо.

У період кардинальних економічних перетворень, коли розвинувся потужний недержавний сектор економіки, дуже важливо, щоби приватні підприємницькі структури дбали не лише про власні інтереси і безпеку, як це спостерігається, а й враховували інтереси держави і суспільства та сприяли забезпеченню економічної безпеки України. Адже коли валютні кошти вітчизняних комерційних структур осідають в іноземних банках, зміцнюючи економічний потенціал іноземних країн, то вони підривають його в Україні. Економічна безпека – це сукупність умов, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення, здатність економіки забезпечувати ефективне задоволення ендогенних та екзогенних суспільних потреб. Економічна безпека країни характеризується системою понять, основними з яких є: чинники, об'єкти, загрози, збитки, критерії і показники, стратегії і заходи забезпечення безпеки [1, с. 20–21].

Забезпечення економічної безпеки підприємства будується у формі дворівневої системи захисту інформації. Перший рівень передбачає збереження секретів силами служби безпеки суб'єкта, а другий – формування психологічної атмосфери «пильності і відповідальності» персоналу організації за допомогою так званих координаторів, що призначаються з осіб середньої керівної ланки і мають серед співробітників авторитет. Визнаючи, що збереження інформації є одним із важливих аспектів економічної безпеки підприємства, необхідно відзначити, що зведення проблеми економічної безпеки підприємства лише до захисту комерційної таємниці є дуже спрощеним варіантом вирішення такої проблеми. Цілком очевидно, що настільки вузьке розуміння економічної безпеки страждає надмірною «економічністю» і не враховує всього спектру впливу зовнішнього середовища як основного джерела небезпек для діяльності підприємства [2, с. 10].

Принципи формування обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою слід класифікувати на: облікові принципи, що дають змогу сформувати адекватну обліково-аналітичну систему, і принципи аналізу, що є основою для проведення аналітичних процедур і узагальнення їх результатів. Слід враховувати й той факт, що оскільки в обліково-аналітичну систему можуть

входити різні види обліку, то й склад облікових принципів може змінюватися. Безсумнівним є те, що основою облікових принципів будуть принципи, що згадуються в різних концептуальних основах. Згідно з П(С)БО бухгалтерський фінансовий облік ґрунтується на принципах (по суті, вимогах і допущеннях). Основні допущення: принцип нарахування. Згідно із цим методом, результати операцій та інших подій визнаються за фактом їх здійснення (а не тоді, коли кошти або їх еквіваленти отримані або виплачені). Вони відображаються в облікових записих і включаються у фінансову звітність періодів, до яких відносяться. Якісні характеристики роблять інформацію, що надається у фінансовій звітності, корисною для користувачів. Основними якісними характеристиками фінансової звітності є: зрозумілість, доречність, надійність і порівнянність [3, с. 7].

Серед принципів управлінського обліку, які виділялися науковцями, слід виокремити такі: принцип методологічної незалежності – означає, що кожне підприємство встановлює свої правила організації, методології ведення управлінського обліку; принцип орієнтації на досягнення стратегічних цілей підприємства – означає, що, приймаючи рішення на будь-якому рівні та обираючи найоптимальніше з них, слід пріоритетними вважати інтереси підприємства загалом; принцип оцінки результатів діяльності структурних підрозділів підприємства – передбачає визначення тенденцій і перспектив кожного підрозділу у формуванні прибутку підприємства, від виробництва до реалізації продукції; принцип результативності – означає, що під час здійснення будь-яких видів діяльності слід постійно зіставляти затрати, понесені в результаті діяльності, з отриманим результатом; принцип відповідальності – означає, що за величину затрат і результатів відповідальність несе конкретна особа, яка їх контролює; принцип багатоваріантності – означає, що під час підготовки інформації слід враховувати всі варіанти, однак обирати найоптимальніший з метою прийняття управлінських рішень; принцип комплексності – передбачає разову фіксацію даних у первинних документах або виробничих розрахунках і багаторазове використання в усіх видах управлінської діяльності; принцип бюджетного методу управління; принцип залежності, який полягає в тому, що до різних альтернативних рішень відносять тільки ті витрати, які залежатимуть від майбутнього вибору; принцип причинності, який полягає в тому, що до собівартості продукції слід відносити тільки ті витрати, які виникли внаслідок виробництва цієї продукції [4, с. 395]. Система принципів, які покладені в основу економічного аналізу, зазнала суттєвих змін. Це насамперед пов'язано з такими чинниками, як зміна форми власності на більшості підприємств України; впровадження національних

положень бухгалтерського обліку; розширення кола користувачів аналітичної інформації; комерційна таємниця. Пізнання сутності, предмета, об'єктів та завдань економічного аналізу дало змогу вченим-економістам виокремити значне число принципів [5, с. 96].

Однією з найбільш розповсюджених причин втручання в діяльність підприємства є наявність недооцінених стратегічно значущих активів. Діяльність вітчизняних підприємств характеризується тим, що здійснені капітальні вкладення більшою мірою спрямовуються на модернізацію наявних потужностей, ніж на будівництво нових об'єктів. Таким чином, для отримання в процесі діяльності контролю над будь-якими новими виробничими активами керівництво підприємств швидше за все обиратиме придбання наявних підприємств, які володіють такими активами, ніж створення нових активів за допомогою капіталовкладення. Ефективне управління дебіторською заборгованістю повинно передбачати складання управлінської звітності за її видами (нормальна, сумнівна, безнадійна) та строками погашення. Під час формування системи економічної безпеки одним із найбільш важливих видів інформації є структура статутного капіталу. Вимоги щодо розроблення системи захисту контролю кредиторської заборгованості зумовлені використанням на практиці одного з найбільш розповсюджених методів захоплення підприємств без згоди продавця – методу скуповування заборгованостей або методу банкрутства. Сутність його полягає в такому. Кредитор підприємства, заборгованість якого не повертається, викуповує інші борги підприємства в сумі, достатній для порушення справи про банкрутство. Отримавши статус основного кредитора, він може призначити зовнішнього керуючого та захопити підприємство. На рівні організації бухгалтерського обліку висувається вимога щодо порядку захисту комерційної таємниці [6, с. 193–194].

Зважаючи на важливість облікової політики, її значення для забезпечення економічної безпеки, її розроблення з акцентом на проблему підтримання економічної безпеки має забезпечувати вирішення таких завдань, як:

- достовірність відображення інформації у фінансовій та інших видах звітності, що є необхідним для всіх груп користувачів, як зовнішніх, так і внутрішніх;
- накопичення достатньої величини коштів для підтримання технічного стану підприємства на високому рівні шляхом вибору оптимальних для різних груп об'єктів необоротних активів методів нарахування амортизації;
- страхування підприємства від небезпек і загроз втрати значної суми коштів (насамперед це ризик неповернення дебіторської заборгованості, неефективний вибір методів оцінки й обліку прак-

тично всіх фінансових інструментів), іншими аналогічними ситуаціями;

- оптимізація системи оподаткування, обраної підприємством, там, де це можливо;
- орієнтація на досягнення бажаних основних показників результативності за всіма основними напрямками діяльності, зокрема щодо фінансових показників;
- рівномірне відображення в обліку доходів і витрат (особлива увага звертається на витрати, величина яких має оцінюватися максимально точно. З цією метою формуються резерви, покликані уточнити величину витрат та ефективно їх розподілити впродовж звітного періоду, але під час створення резервів можливих витрат важливо не допустити зайвого резервування коштів);
- оптимізація внутрішніх бізнес-процесів і використання всіх видів ресурсів, включаючи людські тощо [7, с. 130–131].

Інформацію як сукупність відомостей про внутрішній і зовнішній стан системи управління використовують для оцінки й аналізу економічних явищ і процесів з метою розроблення і прийняття управлінських рішень. Управління діяльністю підприємства – це неперервний процес пізнання стану і потреб розвитку об'єкта управління на основі інформації з подальшим напрацюванням необхідних управлінських рішень. Процес пізнання, незалежно від того, що саме є його об'єктом, визначається як єдність трьох послідовних етапів: спостереження, осмислення інформації (аналіз господарської діяльності), планування діяльності. Кожний із них набуває специфічних форм. Етап спостереження реалізується через систему бухгалтерського обліку, оскільки під час фіксації відомостей у письмовому вигляді створюється специфічний носій інформації – первинний документ. На другому етапі спостереження із невпорядкованої маси відомостей, зафіксованих у первинних документах, формується інформаційна модель об'єкта, адекватна йому тією мірою, яка необхідна і доступна для правильних суджень про його стан і динаміку. На другому етапі процесу пізнання відбувається осмислення інформації, яке, враховуючи специфічні форми й особливості економічного об'єкта, є за суттю аналізом господарської діяльності. Основне завдання аналізу – виявити причинно-наслідкові зв'язки факторів і результативних показників і окреслити прийняття оптимальних управлінських рішень. Третій етап пов'язаний із практичним впливом людини на об'єкт пізнання. Це виявляється в плануванні господарської діяльності й організації виконання окреслених заходів. При цьому використовують висновки економічного аналізу, які базуються на даних бухгалтерського обліку [8, с. 38].

Висновки з проведеного дослідження. Менеджери господарюючого суб'єкта, метою яких є

покращення ведення облікової політики на підприємстві, мають забезпечити удосконалення таких функціональних елементів управління, як облік та аналіз, адже це дасть можливість не тільки відображувати бухгалтерські дані та формувати звітність, а й забезпечувати досягнення стратегічних цілей, відповідний рівень економічної та фінансової безпеки підприємства. Отже, можна дійти висновку, що обліково-аналітичне забезпечення значно впливає на рівень економічної безпеки. Управлінський персонал, удосконалюючи облікову політику, систему оцінювання інформаційних даних (проведення аналізу діяльності), повинен внести зміни організаційного характеру щодо покращення взаємозв'язку цих елементів управління з іншими складниками менеджменту, такими як прогнозування, планування, внутрішній аудит, контроль, оцінювання, мотивація персоналу. Методи ведення бухгалтерського обліку визначаються прийнятою на підприємстві обліковою політикою. Аналіз на базі узагальнених інформаційних даних економічних параметрів фінансово-господарської діяльності надає менеджерам дані щодо доходів та витрат, величини активів та зобов'язань та інших об'єктів, які в сукупності визначають рівень економічної безпеки підприємства. Такий причинно-наслідковий зв'язок доводить те, що обрані управлінським персоналом принципи ведення обліку, деталізація проведення аналізу впливають на безпеку підприємства та прийняття правильних управлінських рішень щодо зниження впливу ризиків, збереження комерційної таємниці тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Попадинець Н. М. Основні чинники забезпечення економічної безпеки України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 2. С. 20–23.
2. Немченко В. В. Забезпечення економічної безпеки підприємства / В. В. Немченко. Економіка харчової промисловості. 2012. № 3. С. 10–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2012_3_3.
3. Гордієнко Н. І. Конспект лекцій з дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки на підприємстві». Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекедова, 2016. 78 с.
4. Фоміна О. В. Принципи управлінського обліку. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 9. С. 392–397. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apr_2015_9_5
5. Лазаришина І. Д. Принципи економічного аналізу як інструмент забезпечення його якості. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування», 11–12 травня 2017 року. Т. : ФОП Паляниця В.А., 2017. С. 96–98.
6. Томашевська І.Л. Облікове забезпечення економічної безпеки операцій з купівлі-продажу підприємств. Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2008. № (44). С. 188–197.
7. Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 3. С. 125–134.
8. Гайдук І.С. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Економічний вісник університету. 2016. Вип. 28(1). С. 33–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_28%281.